

2018)

Východní Pobaltí

sv. Vojtěch a sv. Bruno z Querfurtu

997 - Vojtěchova misie k Prusům (výzva Boleslava Chrabrého)

- kázání v Pomesanii (lit. *Pamedé*), asi v přístavu Truso na řece Elbing;
- zabit pruskou hlídkou (hlava odnesena, poté prodána Polákům);
- Boleslav Chrabrý uložil ostatky v Hnězdně (1039 odneseny do Prahy);

1008 – misie Bruna z Querfurtu

- Vojtěchův žák a životopisec (*Vita Sancti Adalberti Pragensis*)
- obrátil 1 pruského náčelníka, ale 1009 stát jeho bratrem;

Kázání sv. Vojtěcha Prusům a jeho vražda (brána katedrály v Hnězdně)

Misie do Livonska

- 1158 - kontakty hanzovní ligy severoněmeckých měst a Novgorodu v oblasti Baltského moře
- 1180 - příchod augustiniána Meinharda ze Segeburgu – založení kostela a biskupství v lotyšské Ikškile
- 1193 - křížová výprava rytířů z Brém, Dánska a Švédska proti Kurům a Estoncům
- 1196 – křížová výprava Sasů (pozvání 2. biskupa z Ikškily Bertholda z Hannoveru)
- 1201 – založení Rigy
- 1202 – založení řádu Mečových bratří (*Fratres militiae Christi Livoniae*) - iniciativa 3. biskupa Alberta z Buxhoevedenu;
- 1208 podmaněna teritoria Livů a Latgalů (masové křty násilím)
- Livonsko = Terra Mariana („Bude-li Livonsko zasvěceno Matce Boží, tak ji Boží syn nikdy neopustí“ – *Livonská kronika Jindřicha Lotyše*, 19,7).

Livonsko a Estonsko

- 1208-1227 - dobývání Estonska (jižní část Němci vs. severní část Švédové, po nich Dánové)
- 1227-1236 války na jihu (Kuronci, Zemgalové, Litevci) a východě (Novgorod, Pskov, Polock, Smolensk)
- 1236 – u Saule přepaden Zemgalci a Litevci oddíl Mečových rytířů (smrt velmistra, 48 rytířů a 2000 žoldnéřů);
- 1237 - spojení zbytku Mečových rytířů s Řádem německých rytířů;

Operace Mečových a Německých rytířů v Livonsku a Prusku (13. století)

Prusko a Řád německých rytířů

10.-12. století

- Prusové zapojeni do obchodu v Baltském moři
- „O těchto národech a jejich mravech by bylo možno říci mnoho pochvalného, jen kdyby měli víru v Krista, jehož hlasatele krutě pronásledují. U nich byl mučednictvím korunován vynikající český biskup Vojtěch“ (Adam Brémský, *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, 11. století);

1216-1225

- křížové výpravy z Polska (neúspěch)

1226

- kníže Konrád Mazovský pozval Řád německých rytířů (*Ordo domus Sanctæ Mariæ Theutonicorum Hierosolymitanorum*);

1230

- usazení řádu v Chelminské zemi – první výpady proti Prusům (1233 vznik Toruně, 1237 Elblang, 1252 Memel-Klaipeda, 1274 Marienburg-Malbork);

1255

- založení Královce (Regiomontanum) – Přemysl Otakar II. (účast i na výpravě 1267-1268);

1283

- dobytí celé Prusko (kolem 1400 polovina obyvatel Prusové; po 1700 Prusko germanizováno, část lituanizována);

1309

- Němečtí rytíři dobyli Gdaňsk a Pomořansko (patřící Polsku);

Kmenová území starých Prusů

Křížácký hrad Marienburg (Malbork, Polsko) - největší cihlová stavba světa

Průběh christianizace v Prusku

-německé dobývání (1226-1283):

- občas vyhlazovací charakter;
- mírové smlouvy - pro Prusy povinnost křtu + germanizace území
- smlouva z roku 1249 zahrnuje zákazy:

-spalování mrtvých a jejich pohřbů s koňmi, služebnictvem, zbrojí, oděvy a cennostmi,

-obětování po sklizni 1x ročně vyřezávanému idolu boha Curche a jiným bohům,

-chození pro radu k věštcům „tulissones“ a „ligaschones“, kteří o pohřebních hostinách blahořečí zemřelým a popisují jejich odlet na koni na onen svět

-doklady dvojvěří (13.-16. století):

- Prusové žádají 1520 řádového velmistra o povolení pohanských obětí pro zažehnání útoku Poláků

Pruské idoly v Gdaňsku (tzv. baby pruskie)

Pruský idol ve zdi kostela v Pratnici (Varmijsko-mazurské vojvodství, Polsko)

Průběh christianizace v Livonsku

neozbrojené misie

- každodenní nebezpečí života (hluboké lesy, bažinatá krajina, neznalost místní infrastruktury, nevyzpytatelnost přístupu domorodců);

ideologie misionářů

- vědomí Boží ochrany
- stylizace do role starozákonních proroků (boj proti kenaánským modlám)

misijní metody

- příslib stavby pevností (Latgalům proti Litevcům)
- zprostředkování západní medicíny (sliby spojené s následným křtem)
- vojenská pomoc (Latgalové zjišťovali vůli pohanských bohů, zda přijmout křest z Říma nebo Pskova);

Kmenová území v Estonsku

Kmenová území v baltských zemích

Průběh christianizace

- důvody nepřátelství domorodců:

1) kmenové války a zkušenosti s armádami Němců či Skandinávců;

2) náboženská perspektiva pohanů - přítomnost a počínání misionářů uráží božstva = vymytání „boha Sasů“ ze země, smývání křtů ve vodách Daugavy, očistné rituální hostiny s předky, rituální vraždy misionářů;

Rekonstrukce dřevěné pevnosti starých Baltů

Průběh christianizace

- důvody konverze primárně politické:

1) strach z německých a skandinávských armád;

2) povinnost křtu po vojenském zaboru v rámci mírové smlouvy (povinnosti: opustit pohanství, stavět kostely, platit církevní dávky, sloužit v křižáckých armádách);

3) síla křesťanského boha (vyléčení z nemoci, vyhnání pohanských bohů a zničení idolů, hledání lepšího boha-ochránce);

4) politické spojenectví (oportunismus domorodé aristokracie při získávání pomoci křižáků)

Litva

- od 13. století refugium baltských kmenů z Pruska (Prusové, Jatvingové) a Livonska (Kurové, Zemgalové) = diverzita litevských dialektů;
- 1280-1390 - hlavní cíl křižáků (Němci+Vlámové+Skandinávci, předtím i Čechové+Poláci);
- 1340-1390 – vrchol expanzí (přes 100 tažení);
- 1328, 1336, 1344 účast českých Lucemburků (Jan a Karel IV.)

Litevské velkoknížectví – pohanský „klín“ mezi Livonskem a Pruskem

Litva

- úspěšná rezistence Litvy důsledkem:

- 1) špatně dostupné polohy ve vnitrozemí (lesy, rokle, močály),

- 2) vznik centralizovaného státu (1253) před započítím německého dobývání (1283),

- 3) válečná kultura + obeznámenost s taktikou řádu (v bojích v Prusku i Livonsku);

Expanze Litevského velkoknížectví 13.-15. století

Pokusy o křest ze Západu – 13. století

Mindaugas (vládl 1251-1263)

- centralizace Litvy a expanze na východ (rozpad kyjevské Rusi po 1169 + vpády Tatarů po 1237);
- 1251 - přijal křest v rámci spojení s Řádem německých rytířů – zasvěcení Litvy sv. Petru (tj. podřízení papeži)
- 1253 - korunovace králem rukou biskupa z Chelma z pověření papeže;

„Jeho pokřtění bylo jen lest a on tajně obětoval svým bohům: prvnímu Nonadějovi, Teljavelovi, Diverikisovi, zaječímu bohu Mějdějnovi. Když vyjel na pole a na pole vběhl zajíc, nesměl vkročit do lesa ani ulomit prut. Obětoval svým bohům, těla mrtvých nechával spalovat a zjevně se držel pohanství“ (*Haličsko-volyňský letopis*, konec 13. století)

- poté odpadnutí od křesťanství - kostel ve Vilniusu přeměněn na chrám boha Perkunase

Pokusy o křest ze Západu – 14. století

Gediminas (vládl 1316-1341)

- zakladatel Vilnius (na základě snu vyloženém veleknězem – *krive krivaitis*)
- ekonomická výhoda pohanství (zprostředkující role mezi Východem a Západem)
- politická výhoda (tolerantní vztahy katolíkům, pravoslavných, židů a pohanů v Litvě);
- oportunistický slib křtu, poté odmítnutí (Němečtí rytíři nedodržovali mírovou smlouvu + protesty pohanských Žemaitů a pravoslavných Rusů)
- přátelské vazby s polskými králi (sňatková politika – dcera provdána za syna Vladislava Lokýtky);

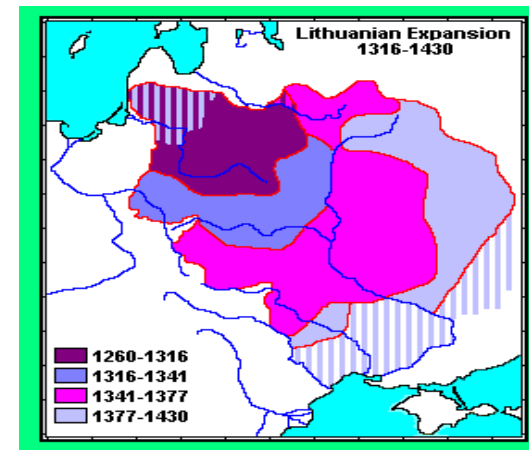

Algirdas (vládl 1345-1377)

- 1358 odmítl křest nabídnutý Karlem IV.

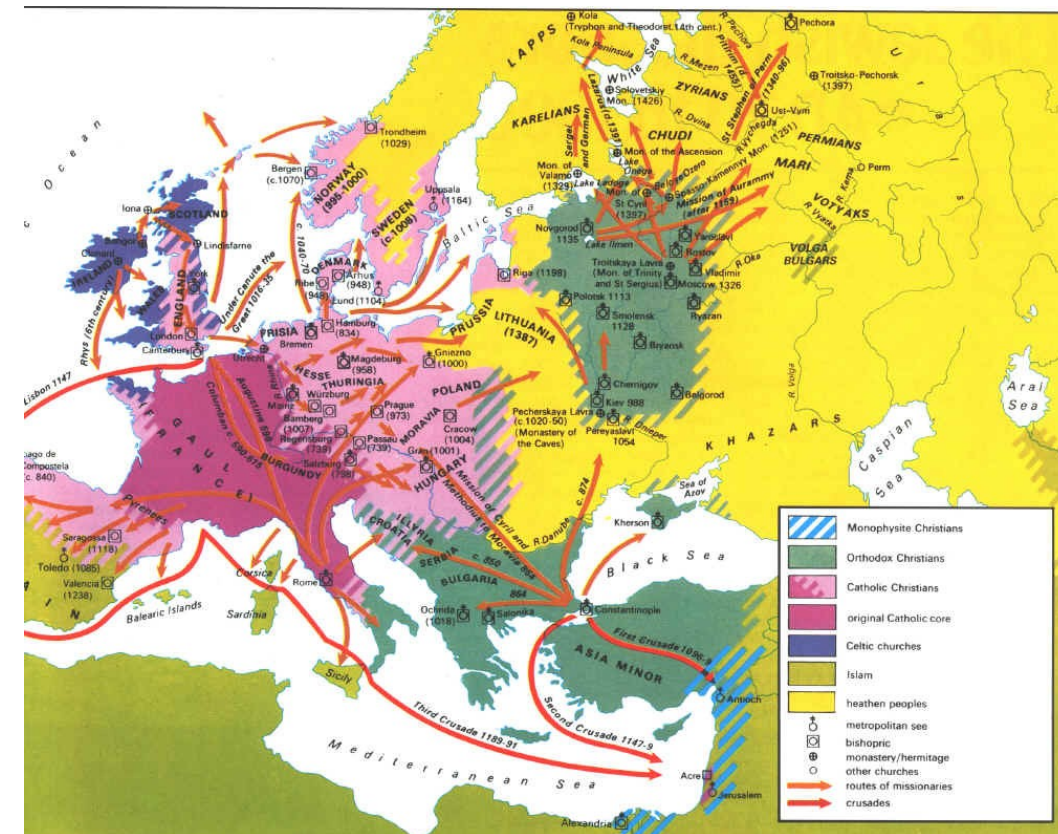

Pravoslaví v Litvě

Expanze Litevského velkoknížectví 14.-15. století

- 10.-13. století vliv pravoslavné církve - důsledek:
 - 1) občasná poplatnost ruským knížatům
 - 2) východní expanze Litvy
- litevská knížata konverze k pravoslaví kvůli symbióze s poddanými
- pravoslavní Rusové preference nadvlády pohanské Litvy nad katolickým Polskem;
- 14. století - oficiální konverze k pravoslaví odmítnuta:
 - 1) ruská knížectví slabá
 - 2) Němci východní křest neuznávali

Náboženská situace v Evropě kolem 1200
(fialová – katolická církev; modrozelená – východní církev; žlutá – pohanské tradice)

Christianizace Litvy

- 1385 – na knížecím hradě v Krevě (Bělorusko) smlouva o volné unii Litvy a Polska
- 1387 - Jadwiga z Anjou provdána za pokřtěného velkoknížete Jogailu (Jagello);
- 1409 - pokračování útoků Německých rytířů na Litvu
- 1410 - bitva u Grunwaldu (největší středověká bitva – minimálně 50 tisíc účastníků; vojska od Donu po Rýn);
- 1466 - řádová území součástí polsko-litevského království;

Bitva pod Grunwaldem
(Jan Matejko, 19. století)

Průběh christianizace

- vznik biskupství ve Vilniusu (1387) a Medininkai (dnešní Varniai, 1414);
- masové křty za účasti kněží z Polska a Čech
- z iniciativy velkoknížete káceny pohanské háje a stromy, hašeny ohně, zabíjení hadů v domácnostech (Jan Jeroným Pražský referuje 1433 v Basileji Aeneovi Silvio Piccolominimu);
- christianizována elita (pravoslavní aristokraté emigrace na Rus)
- lid dvojvěří (pohanské kulty na venkově; absence dokladů persekuce pohanských specialistů; absence kněží znalých litevštiny)
- hlubší christianizace s intenzivními misemi luteránů, kalvinistů a jezuitů po 1550;

Křest Litvy (Jan Matejko, 19. století)